

345

የሰ/መ/ቁ. 29386

የካቲት 25 ቀን 2000 ዓ.ም

ዳኞች፡- መንበረፀሐይ ታደሠ

ዓብዱልቃድር መሐመድ

ሐገሥ ወልደዳ

ሒሩት መለሠ

ታፈሰ ይርጋ

አመልካች፡- ወ/ሮ ወለላ ተሰማ - ጠበቃ ሽፈራው አመኑ

ተጠሪ፡- እማሆይ በላይነሽ መለሠ - ቀረቡ።

መዝገቡ ተመርምሮ ቀጥሎ የተመለከተው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ ጉዳይ የተጀመረው በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ሲሆን የአሁን ተጠሪ በአሁን አመልካች ላይ ባቀረቡት አቤቱታ ሟች ልጅ እመቤት ለገሠ ከሟች አባቷ አቶ ለገሠ ቢነግዴ በውርስ ማግኘት የሚገባትን ንብረት ተጠሪ ይዘው ስለሚገኙ በዓይነት እንዲያካፍሉኝ የማያካፍሉኝ ከሆነም ንብረቶቹ ተሸጠው ድርሻ ገንዘቤን እንዲሰጡኝ ይወሰንልኝ በማለት ጠይቀዋል።

ተጠሪም የአሁን አመልካች ቀርበው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያና ሙሉ መልስ በመስጠት ተከራክረዋል። በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ያነሱት ክርክርም የሟች እመቤት ለገሠ አውራሽ አቶ ለገሠ ቢነግዴ ከዚህ ዓለም በሞት የተለዩት ከ27 ዓመት በፊት በመሆኑ የቀረበው ክስ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000/1/ መሠረት በይርጋ የሚታገድ ነው። ሟች እመቤት ለገሠ በሕይወት በነበረችበት ጊዜ የሟች አባቷን የአቶ ለገሠ ቢነግዴን የውርስ ንብረት ክፍፍልን በሚመለከት በስምምነት ለመካፈል ባቀረበችው ጥያቄ መሠረት ሽማግሌዎች ንብረት ለይተውና አጣርተው ድርሻዋን ወስዳለች። በዚህ ዓይነት በግልግል ያለቀ ጉዳይ ይግባኝ ሳይኖረው የመጨረሻ ፍርድ ሆኖ እንደሚቆጠር በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 3312/1/ ላይ የተመለከተ በመሆኑ በሟች እመቤት ለገሠና በተከሃሽ መካከል የነበረው የንብረት ክፍፍል በስምምነት የመጨረሻ ውሳኔ ያገኘና ያለቀለት ጉዳይ በመሆኑ የቀ 346 በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 244/2/ረ/ መሠረት ውድቅ ሊደረግ ይገባል የሚ

የግራ ቀኝ ክርክር በዚህ መልኩ የቀረበለትም የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት አመልካች የወራሽነት መብታቸውን ያረጋገጡት ሰኔ 22 ቀን 1991 ዓ.ም. ሲሆን ልጃቸው እመቤት ለገሠ የሞተችው ጥር 16 ቀን 1991 ዓ.ም. ነው። መብት በተረጋገጠበትና ክስ በቀረበበት ጊዜ መካከል 3 ዓመት ያልሞላ ስለሆነ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000/1/ መሠረት አቤቱታው በይርጋ ቀሪ ሆኗል ተብሎ የቀረበው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በአግባቡ የቀረበ አይደለም በማለት ሳይቀበለው ቀርቷል።

ጉዳዩ አስቀድሞ በግልግል አልቋል ተብሎ የቀረበውን መቃወሚያ በተመለከተም መስከረም 3 ቀን 1984 ዓ.ም. ከተደረገው የዘመድ ዳኞች ውሳኔ ጋር አቶ ተሾመ ተሰማ የሟች እመቤት ለገሠ ወኪል ስለመሆናቸው የሚያረጋግጥ ማስረጃ ስላልተያያዘ ውክልናው በአግባቡ ተሰጥቷል ለማለት አይቻልም። በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1080/1/ መሠረት ከወራሾች አንዱ ሳይኖር የቀረ ወይም በሚገባ ወኪል ያላዳረገ እንደሆነ የንብረት ክፍፍሉን ዳኞች ካላፀደቁት

በቀር ፈራሽ እንደሆነ የተመለከተ ስለሆነ ጉዳዩ አስቀድሞ በግልግል ዕልባት አግኝቷል ተብሎ የቀረበውም መቃወሚያ ተቀባይነት የለውም ብሏል።

ፍ/ቤቱ በቀረበው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ላይ ብይን ከሰጠ በኋላ በሚች አቶ ለገሠ ቢነግዴ ወራሽና በባለቤታቸው መካከል ይገኛል የተባለን የጋራ ንብረት ለይተውና አከፋፍለው ውጤቱን በሪፖርት መልክ ለፍ/ቤቱ እንዲገልጹ በማለት ውርስ አጣሪ ሾሞ አጣሪውም የማጣራቱን ሥራ አጠናቀው ሪፖርቱን ለፍ/ቤቱ አቅርበው ፍ/ቤቱም የውርስ አጣሪው ሪፖርት ለሕግም ሆነ ለሞራል ተቃራኒ ያልሆነ ስለሆነ ተቀባይነት አለው በማለት ይህንን በመዝገቡ ላይ አስፍሯል።

የሥር ተጠሪ ፍ/ቤቱ በሰጠው ብይንና ትዕዛዝ ላይ ቅሬታ አድርገው የይግባኝ ቅሬታቸውን ለፌዴራል ክፍተኛ ፍ/ቤት አቅርበው ፍ/ቤቱም በበኩሉ ግራ ቀኙን አከራክሮ የሥር ፍ/ቤትን ትዕዛዝ አጽንቷል።

የሰበር አቤቱታውም የቀ 347 ንጉ በመወቃም ሲሆን ይህ የሰበር ችሎት አቤቱታውን መርምሮ አቤቱታው በይርጋ ቀሪ ሆኗል፤ ጉዳዩም አስቀድሞ በግልግል ዕልባት አግኝቷል በማለት ያቀረቡት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በበታች ፍ/ቤቶች ተቀባይነት ሳያገኝ መቅረቱ ተጣርቶ ሊወሰን የሚገባው መሆኑን በማመኑ ተጠሪን በመጥራት ግራ ቀኙን አከራክሯል።

በአጠቃላይ የክርክሩ ይዘት ከላይ የተመለከተው ሲሆን ምላሽ ማግኘት የሚገባውም የጉዳዩ ጭብጥ ተጠሪ በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ያቀረቡት ክስ በይርጋ ቀሪ ሆኗል ወይስ አልሆነም ሲሆን አልሆነም የሚባል ቢሆን ጉዳዩ አስቀድሞ በግልግል ዕልባት አግኝቷል? አላገኘም? የሚለው በመሆኑ በዚህ መሠረት አቤቱታው ከሕጉ ጋር ተገናዝቦ ተመርምሯል።

የመጀመሪያውን ነጥብ በተመለከተ በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ክርክር ሲደረግ የአሁን አመልካች ክሱ በ3 ዓመት ይርጋ ቀሪ ሆኗል በማለት ክርክር ያቀረቡት በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000/1/ የተመለከተውን በመጥቀስ ነው።

ችሎቱም በቅድሚያ የተመለከተው የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000/1/ ተፈጻሚነት ከዚህ ጉዳይ ጋር ግንኙነት ያለው መሆኑን ነው።

በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1000/1/ ላይ የተቀመጠው የይርጋ ጊዜ ተፈጻሚነት አንድ ወራሽ የሆነ ሰው የውርስ ሀብትን በያዘ በሌላ ወራሽ ላይ ክስ በሚያቀርብበት ጊዜ እንደሆነ በመ/ቁጥር 17937 በመጥቀስ ይህ ሰበር ችሎት የሕግ ትርጉም ሰጥቶበታል። በተያዘው ጉዳይ የአሁን አመልካች የሚች እመቤት ለገሠም ሆነ የአቶ ለገሠ ዲነግዴ ወራሽ ባለመሆናቸውና ንብረቱንም የያዙት በወራሽነት ስላልሆነ በተጠቀሰው ሕግ ላይ የተቀመጠው የይርጋ ጊዜ ለጉዳዩ አግባብነት አይኖረውም።

ይህ ድንጋጌ ለጉዳዩ አግባብነት የለውም በማለት ግን አቤቱታው ጭራሽ የይርጋ ጊዜ የለውም ማለት ስላልሆነ የይርጋ ክርክሩ ከሌሎች አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር መታየት የሚገባው ነው።

የሚች እመቤት ለገሠ አባት የነበሩት ሚች ለገሠ ዲነግዴና የአሁን አመልካች ባልና ሚስት እንደነበሩ፣ በሐ 348 ንብረትም ጋብቻ በአቶ ለገሠ ዲነግዴ ሞት ምክንያት በነሐሴ ወር 1969 ዓ.ም. እንዲፈርስ ሚች እመቤት ለገሠም ግንቦት 25 ቀን 1969 ዓ.ም. የሚች አባታቸው ወራሽ መሆናቸውን አረጋግጠው ነገር ግን የንብረት ክፍፍል ሳይደረግ በጥር ወር 1991 ዓ.ም. ሚች እመቤት ለገሠ እንደሞቱ ከመዝገቡ መረዳት ይቻላል።

ከባልና ከሚስት በአንዳቸው ሞት ምክንያት ጋብቻ በሚፈርስበት ጊዜ ከተጋቢዎቹ እያንዳንዱ የግል ሀብቱ መሆኑን አስረድቶ የአራሱን ድርሻ የመውሰድ መብት እንዳለው በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 684 ላይ ተመልክቷል። በእርግጥ ይህ ድንጋጌ ጥያቄው በምን ያህል ጊዜ መቅረብ እንዳለበት ባይደነገግም በጋብቻ ጊዜ የተፈራ የግልም ሆነ የጋራ ንብረት ሳይከፋፈል ለረጅም ጊዜ ቆይቶ ጥያቄውን ከረጅም ጊዜ በኋላ ለማቅረብ የሕጉ ዓላማ ሊሆን አይችልም። ግንኙነቱን የሚገባው የቤተሰብ ሕጉ የይርጋ ድንጋጌን በዚህ ረገድ ካላካተተ ወደ ሌሎች ድንጋጌዎች መሄድ ግድ ስለሚል በዚህ መሠረትም ሲታይ ግዴታዎች ከውል የተገኙ ባይሆንም የጠቅላላ የውል ሕግ ድንጋጌዎች

ተፈጻሚነት እንዳላቸው በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1677/1/ ላይ የተመለከተ ሲሆን የውል ሕግ ደግሞ ዋናው የይርጋ ደንብ በቁጥር 1845 ላይ የተመለከተው የ10 ዓመት የይርጋ ጊዜ ነው።

በተያዘው ጉዳይ አመልካች በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ክርክር ሲደረግ መቃወሚያ ያቀረቡት የሚችሉ እመቤት ለገሠ አባት አቶ ለገሠ ዲነግዴ ከሞቱበት ከ1967 ዓ.ም. ጀምሮ ያለውን ጊዜ በመቁጠር ነው። ነገር ግን ተጠሪ ክስ ያቀረቡት በአቶ ለገሠ ዲነግዴ እግር ተተክተው ሳይሆን በሚችሉ ልጃቸው በእመቤት ለገሠ እግር በመተካት እንደመሆኑ መጠን ሚችሉ እመቤት ለገሠ ደግሞ የሞቱት ጥር 16 ቀን 1991 ዓ.ም. ሆኖ የልጅ ድርሻ ንብረት ይገባኛል በማለት ክስ ያቀረቡት ለጉዳዩ አግባብነት ባለው የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1845 ላይ የተመለከተው የ10 ዓመት የይርጋ ጊዜ ከማለፉ በፊት በ1994 ዓ.ም. ስለሆነ ክስ በይርጋ ቀሪ አልሆነም ተብሎ በበታች ፍ/ቤቶች የተሰጠው ውሣኔ ከውጤት አኳያ የሕግ ስህተት የተ 349 ሆኖ አልተገኘም።

ጉዳዩ በይርጋ ቀሪ አልሆነም ከተባለም ቀጥሎ መታየት የሚገባው ጭብጥ ክርክሩ አስቀድሞ በግልግል ዕልባት አግኝቷል ወይስ አላገኘም የሚለው ጭብጥ ነው።

በፌዴራል መ/ደ/ፍ/ቤት ክርክር ሲደረግ ሚችሉ እመቤት ለገሠ በአይወት እያሉ ከአመልካች ጋር በዘመድ ዳኞች አማካይነት መስከረም 3 ቀን 1984 ዓ.ም. የንብረት ክፍፍል አድርገው ድርሻቸውን የወሰዱ ስለሆነ በግልግል ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበው ክስ በአግባቡ አይደለም በማለት በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 244/2/ረ/ ላይ የተመለከተውን በመጥቀስ አመልካች የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ አቅርበዋል።

የፌዴራል መ/ደ/ፍ/ቤት መቃወሚያውን ሳይቀበለው የቀረው በአስረጂነት ከቀረበው የሽምግልና ዳኞች ውሣኔ መገንዘብ የሚቻለው ክፍፍሉ የተደረገው የሚችሉ ወኪል ናቸው በተባሉት በአቶ ተሾመ ተሰማ አማካይነት እንደሆነ ሲሆን ነገር ግን አቶ ተሾመ ተሰማ የሚችሉ ወኪል ናቸው ተብሎ በውሣኔው ላይ ከመጠቀሱ በስተቀር ከውሣኔው ጋር የውክልና ሥልጣኑ

አልተያያዘም። በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1080/1/ መሠረት ከወራሾች አንዱ ሳይኖር የቀሪ ወይም በሚገባ ወኪል ያላደረገ እንደሆነ የንብረት ክፍያውን ዳኞች ካላፀደቁት በስተቀር ፊራሽ እንደሆነ የተመለከተ በመሆኑ በዚህ ጉዳይ የተደረገውም የንብረት ክፍፍል ፍ/ቤት ቀርቦ ያልፀደቀ ስለሆነ ተቀባይነት የለውም በማለት ነው።

የውርስ ሀብት ክፍፍልን አስመልክቶ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1079 እና ተከታዮቹ ላይ የተመለከተው በዚህም ጉዳይ ላይ ተፈጻሚነት እንዳለው በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 689/2/ የተመለከተ ቢሆንም በቁጥር 1080/1/ ድንጋጌ መሠረት ከወራሾች አንዱ ባልተገኘበት ወይም በሚገባ ባልተወከለበት የተደረገን የንብረት ክፍፍል ዳኞች ካላፀደቁት በስተቀር ፊራሽ ነው ሊባል የሚችለው በዚሁ አንቀጽ በንዑስ አንቀጽ /2/ ሥር እንደተመለከተው በሌለበት ክፍያው የተፈጸመበት ወራሽ በሚያቀርበው አቤቱታ መነሻነት 350 ተመለከተ ከመሆኑም በላይ የዚህ ዓይነቱንም ጥያቄ ወራሹ ማቅረብ የሚችለው የንብረት ክፍፍል በሌለበት መደረጉን ባወቀ በ1 ዓመት ጊዜ ውስጥ እንደሆነና ነገር ግን ሚችሉ ከሞተ 10 ዓመት ያለፈለው ከሆነ በማናቸውም ምክንያት ጥያቄውን ማቅረብ እንደማይቻል በዚሁ አንቀጽ በንዑስ አንቀጽ /3/ ሥር ተመልክቷል። በተያዘው ጉዳይ የተጠሪ አውራሽ መስከረም 3 ቀን ተደርጓል የተባለው የንብረት ክፍፍል በሌለሁበት ስለሆነ ሊፈርስ ይገባል በማለት ከላይ የተጠቀሰው ድንጋጌ መሠረት አቤቱታ አቅርበው ክፍፍሉ ፊራሽ ነው ተብሎ ያልተወሰነ ከመሆኑም በላይ ተጠሪም ክስ የመሠረቱት ከሚችሉ ልጅ በውርስ የተላለፈልኝ ንብረት ይገባኛል በማለት እንጂ ክፍፍሉ እንዲፈርስ ዳኝነት ያልጠየቁ በመሆኑ በዚህ ሁኔታ የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ክፍፍሉ ፊራሽ ነው በማለት የሰጠው ብይን እንደዚሁም የፌ/ከ/ፍ/ቤት ይህንኑ ብይን በማጽናት የሰጠው ፍርድ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ ተገኝቷል።

ው ሣ ኔ

- 1. የፌዴራል መ/ደ/ፍ/ቤት በአመልካች በኩል ጉዳዩ አስቀድሞ በግልግል አልቋል ተብሎ የቀረበውን የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በመ/ቁ. 00202

በሚያዝያ 21 ቀን 1995 ዓ.ም ተቀባይነት የለውም በማለት የሰጠው ብይንና ከዚህም በኋላ በዚህ መዝገብ ውርስ አጣሪ እንዲቋቋምና የንብረት ክፍፍል እንዲደረግ በግንቦት 14 ቀን 1995 ዓ.ም. እና በሐምሌ 7 ቀን 1996 ዓ.ም. የሰጣቸው ትዕዛዞች እንደዚህም የፌዴራል ክ/ፍ/ቤት በመ/ቁ. 34902 በጥር 3 ቀን 1999 ዓ.ም. የሰጠው ፍርድ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመባቸው ስለሆነ በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 348/1/ መሠረት ተሽረዋል።

2. በአመልካችና በተጠሪ አውራሽ መካከል በግልግል ዳኞች አማካይነት መስከረም 3 ቀን 1984 ዓ.ም. የንብረት ክፍፍል መደረጉ የተረጋገጠ ስለሆነ ተጠሪ ድርሻ ንብረቱ ይገባኛል በማለት ያቀረቡት ክስ ከፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 244/2/ረ/ መሠረት ተቀባይነት የለውም ተብሎ ተወስኗል። 351

352 የሰ/መ/ቁ. 30536
ሙጋቢት 23 ቀን 2000 ዓ.ም.

3. ግራ ቀኙ ወጭና ኪሣራ ይቻቻሉ።

4. መዝገቡ ተዘግቶ ወደ መ/ቤት ተመልሷል።

ዳኞች፡- አብዱልቃድር መሐመድ

ደስታ ገብሩ

ሒሩት መለሠ

ታፈሰ ይርጋ

ሁልጣን አባተማም

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ነ/ዓ

አመልካች፡- ወ/ት ዓለምነሽ ዋቅቶላ - ቀረቡ።

ተጠሪ፡- 1. አቶ ይልቃል ጌጤ አልቀረቡም።

2. ካጀ አ/ል ኃ/የ/የ/ኩባንያ አልቀረቡም።

መዝገቡ ተመርምሮ ቀጥሎ የተመለተው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ይህ ጉዳይ የተጀመረው በምዕራብ ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ሲሆን የአሁን አመልካች በተጠሪዎች ላይ ባቀረቡት ክስ ንብረትነቱ የ2ኛ ተጠሪ የሆነውን መኪና 1ኛ ተጠሪ ሲያሸከረክር ጉዳት የደረሰብኝ ስለሆነ ካሳ እንዲከፍሉ ይወስንልኝ በማለት ጠይቀዋል።